

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Autor/habilitant: JUDr. Vilém KNOLL, Ph.D.

Názov habilitačnej práce: Prokletí i usmíření: Několik kapitol z dějin trestního práva na Chebsku

Pracovisko habilitačného konania: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, ČR

Oponent: prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA

Pracovisko: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Trnava, SR

V právnohistorickej obci všetkým veľmi dobre známy autor, dr. Vilém Knoll, predložil v rámci habilitačného konania po dlhoročnej príprave svoju monotematickú monografickú prácu o rozsahu 759 strán, na tému stredovekého trestného práva s dôrazom na jemu osobitne blízky región Chebska. Voľba tejto témy nie je vzhľadom na dlhodobé zaujatie autora územím Chebska a jeho stredovekými dejinami žiadnym prekvapením. Venoval sa jej už vo viacerých svojich predchádzajúcich štúdiách a článkoch, a to v rozpätí celej svojej doterajšej vedeckej kariéry. Habilitačná práca tak prirodzene predstavuje završenie určitej etapy autorovho výskumu, budujúc aj na už publikovaných čiastkových výstupoch. Téma však tým ešte určite nie je vyčerpaná, ako naznačuje aj autorom zvolený názov „několik kapitol“. Necháva si tým otvorený priestor i pre ďalší pokračujúci výskum stredovekého trestného práva a s ním súvisiacich interdisciplinárnych otázok. Podobne ako v prípade habilitácie Marka Starého tak možno iba oceniť, že ani staršie právne dejiny nezostávajú v súčasnej právnej historiografii bokom a majú svojich dôstojných reprezentantov, ba i svoju budúcnosť, ktorú stelesňuje i sám habilitant.

Chebské teritórium vykazovalo v porovnaní so zvyškom českých krajín viacero osobitostí – malo historicky špecifické právne postavenie ako zálohovaný majetok, a udržiavalo si osobitný druh autonómie, a to až do 18. storočia. Špecifické cezhraničné štátprávne zaradenie malo priamy vplyv aj na právny poriadok mesta Cheb, ktoré malo právo žiadať o právne stanoviská z cudziny, z Norimbergu. Norimberské orgány tiež vskutku do Chebu svoje nálezy zasielali, čím sa udržiavala dlhodobá previazanosť tohto územia s nemeckým mestským právom, resp. jeho norimberskou vetvou.

Namiesto podrobného výskumu vzťahu filiácie mestského práva Chebu si však autor vo svojej habilitačnej práci volí užšie postavenú tému, spadajúcu do oblasti dejín trestného práva,

kriminológie a kriminalistiky, ale tiež presahujúcu hranice právnych dejín v striktnom zmysle, zasahujúcu i do dejín mentalít, kultúrnych dejín, a tiež do právnej antropológie. Konkrétne sa totiž zameriava na dobové spojenie trestného práva s konceptmi kliatby, ale i s restoratívnymi prvkami dobovej trestnej justície v zmysle zmierenia. Z tohto uhla pohľadu tak prácu môžeme radiť do stále aktuálneho tematického prúdu skúmania „riešenia konfliktov“ v stredoveku, ktorej v minulosti venoval pozornosť aj oponent habilitačnej práce. Autor pritom vsadil na poctivú heuristiku dobových textov a prácu s primárnymi historickými prameňmi, ako si to najvyššie kladené nároky na prácu právneho historika tradične vyžadujú. V centre jeho výskumu sú pritom najmä dve zachované stredoveké chebské mestské knihy - *Kniha kliatieb (Achtbuch)* a *Kniha zločinov (Buch der Gebrechen)*. Prvá z nich obsahuje záznamy z rokov cca 1310 až 1668 o vynesených kliatbach, a tá druhá rôznorodé zápisy trestnoprávneho charakteru z rokov 1379 až 1404, najmä výpovede delikventov získané za využitia tortúry a – pre prácu zaujímavý – register reverzov ukončujúcich nepriateľstvo rôznych subjektov s mestom Cheb a záruk za tieto reverzy vystavených.

Oceniť pritom možno, že autor kladie dôraz primárne na kliatbu a uzmierenie, ako dobové prvky trestného práva, resp. „riešenia konfliktov“ v širšom zmysle, ktoré sú kultúrnohistoricky a antropológicky dnešnému svetu a nášmu mysleniu oproti stredovekému právnemu mysleniu asi najvzdialenejšie, a aj preto predstavujú pre ich správne pochopenie a ich vystihnutie v dejinnom kontexte o to väčšiu výzvu. Autor si teda vybral tému, ktorú na jednej strane možno vnímať ako „slepú“ uličku vo vývoji trestného práva, resp. procesného práva procesného, obdobne ako je ňou vnímaná dnes i tortúra. Na druhej strane však téma uzmierenia aj v dnešnom trestnom práve stále nachádza svojich zástancov, napríklad v podobe predstaviteľov myšlienky restoratívnej justície, čo iba naznačuje, že niektoré antropológické konštanty zostávajú i v trestnom práve hmotnom a procesnom zakotvené a ukryté aj pod povrchom dnes všeobecne akceptovaných „osvietenských ideálov trestného práva“. Výskum zdanlivo zabudnutých a historicky odmietnutých inštitútov trestného práva pritom možno dnes filozoficky vnímať i v duchu postmoderného a dekonštruktívneho prístupu, ktorý prehodnocuje osvietenské ideály, na ktorých stojí naše dnešné vnímanie sveta, vrátane trestného práva – spochybňujúc všeobecne akceptované záruky, že jediným správnym je to osvietenské chápanie. Oponent si tu dovoľuje vysloviť svoje vlastné pochybnosti o pravdivosti osvietenských metanarácií o jedinom správnom smerovaní a neustálom progresívnom vývoji spoločnosti, štátu i práva, či dokonca o „konci právnych dejín“ – čo nám napokon naznačuje aj súčasný opätovný trestnoprávny príklon k problematike obete a prehodnocovania jej statusu, popri prevažujúcom vnímaní štátu ako toho primárne poškodeného a zodpovednosť vyvodzujúceho

subjektu. Obdobne možno dnes vnímať aj znovu zdôrazňovaný vzťah páchatel'a k obeti a k spoločnosti, na čom budujú myšlienky už zmieňovanej restoratívnej justície. Ani iné otázky trestného práva tak zrejme nemožno považovať za definitívne zodpovedané a vyriešené, čo sa môže v budúcnosti opakovane potvrdzovať – v post-etatistickom svete, kde štát stráca svoje dominantné postavenie. Preto určite nemožno popierať ani význam autorom predstavovaného „iného“ dobové chápanie trestného činu a jeho trestania, v spojení s inštitútmi kliatby a uzmierenia.

Z autorom zaujatého stanoviska a metodologického prístupu možno v tejto súvislosti osobitne oceniť kultúrohistorickú a antropologickú analýzu vampirizmu a vlkodlakov ako osôb vylúčených zo spoločnosti, v súvislosti s výkladom o osobách vylúčených kliatbou z ľudského spoločenstva. Práve osobitný vzťah jedinca k ľudskej spoločnosti a jeho komunite totiž bol predpokladom toho, aby koncept kliatby a vylúčenia zo spoločenstva predstavoval efektívnu hrozbu, resp. trest. Habilitačnú prácu tiež vhodne dopĺňajú poukazy na súvisiace právnearcheologické prvky, ako je vizuálna manifestácia dobového právneho myslenia – napr. lámaním palice nad odsúdeným. I v tomto posudzované dielo poukazuje na celkovú odlišnosť chápania trestného práva hmotného aj procesného v porovnaní s dnešnou profesionalizovanou a abstraktne uvažujúcou spoločnosťou. Samotnú trestnú činnosť a trestanie však napriek tomu sám autor sleduje viac z dnešného pohľadu, resp. optikou dnešného trestného práva, s naším dnešným členením druhov trestných činov a chránených záujmov. Využíva pritom i metódy štatistické. Viac kriminologicko-kriminalisticky orientovanou je v práci pozornosť venovaná výskumu miesta činu, okolností činu, či času vykonania činu alebo osôb páchatel'ov a ich špecifik.

Autor pritom tiež poukazuje už na dobovo prítomné rozdiely medzi inkvizičným a akuzačným procesom v trestnom i civilnom konaní, ktorých sú spomenuté dve „knihy“ zreteľným vyjadrením. Už v danej historickej etape sa totiž popri sebe vyvíjali oba druhy procesu, ktoré v konečnom dôsledku viedli vo svojej kombinácii k dnešnému „zmiešanému“ typu trestného procesu ako akejsi historickej syntéze, ale určite nie definitívnemu, konečnému slovu v rámci právnych dejín a nekončiaceho vývoja trestnoprávneho myslenia.

Záverom tak možno zhrnúť, že práca nastoľuje viaceré zaujímavé otázky a prispieva k polemikám vo viacerých disciplínach, a to nielen právnej vedy – od právnej histórie, cez všeobecné dejiny, právnu filozofiu, kriminológiu a kriminalistiku, trestné právo hmotné a procesné, až po (právnu) antropológiu. Autor uvedené oblasti umne skĺbil a spojil jednotiacou niťou myšlienky dobových špecifik trestného práva na Chebsku. Tým sa habilitant dokázal pozrieť na problém rôznorodou optikou, pričom v každej tejto oblasti sa svojej úlohy zhostil

veľmi poctivo a fundovane. Jeho cieľ preskúmania problematiky „očistení přísahou, smírčí smlouvy, odškodnění, smluvního zajištění usmíření a sejmutí klatby cestou milosti“ tak možno považovať za vrchovato naplnený.

Posúdenie zhody nepoukázalo na akýkoľvek problém s originalitou práce. Práca spĺňa všetky formálne aj materiálne náležitosti vedeckej monografie i habilitačnej práce a po jej úspešnej obhajobe **odporúčam uchádzačovi udeliť vedecko-pedagogický titul „docent“** v príslušnom odbore, ktorý titul si nielen na základe tejto práce, ale i svojej doterajšej vedecko-pedagogickej činnosti a osobnej i odbornej vyzretosti habilitant nepochybne zaslúži.

V Trnave dňa 28.3.2021

prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M, MA